

نجوم امت (14): مرحوم آیت الله العظمی حاج سیم محمد محقق داماد (رضوان الله تعالی علیه)

ولادت و تحصیلات:

مرحوم آیت الله العظمی حاج سید محمد محقق داماد به سال 1325 قمری 1 در خانواده‌ای روحانی-که در احمد آباد اردکان یزد به فضل و تقوا اشتهار داشت-پا به دنیا نهاد، آن مرحوم مانند جدّ و سمّی خود پیامبر اکرم(ص) قبل از ولادت، پدر را از دست داد و در شش سالگی مادر را، و مدت عمر او نیز 63 سال بود.

مرحوم والدش حجة الاسلام و لمسلمین سید جعفر موسوی از علاقه‌مندان واقعی خاندان پیامبر(سلام الله علیهم اجمعین) بود که قبل از تولد فرزندش، با پای پیاده به شوق زیارت عتبات عالیات از وطن خود خارج شد و در همین سفر بود که روح پاکش به ملکوت اعلی پیوست، حشره الله مع نبیه و اوصیائه الطاهرین.

پس از پدر، مادر پارسا و پاکدامنش، نوازشگر نیازش گردید، اما دیری نپائید که خزان اجل به سراغ مادر آمد و او را از شاخسار خانواده جدا ساخت و قلب نازک این کودک را جریحه‌دار کرد. آغاز تحصیلات آن مرحوم همزمان با چنین حادثه غم‌انگیزی بوده است، بهر صورت مدت کوتاهی در اردکان تحصیل کرد و سپس به شهر یزد مهاجرت و پیش استادی همچون مرحوم آقا سید احمد مدرس، مرحوم حاج سید یحیی واعظ، مرحوم آقا سید حسین باغ‌گندمی و مرحوم آقا سید محمد علی‌رضا حائری به تکمیل ادبیات و تحصیل سطح شرح لمعه و قوانین پرداخت، وی مقداری از قوانین را پیش مرحوم آیه الله آقای حاج شیخ غلامرضا یزدی خوانده بعد از چندی، چون این استاد بزرگوار در اثر کثرت مشاغل شهری، تدریس خود را برای چنین شاگری کافی ندانسته و مرحوم آقای داماد بر حسب صلاحدید معظم له قم را برای ادامه تحصیل اختیار نمود، عنایت خاصی که آن مرحوم موقع بدرقه کردن شاگردش می‌ذول داشته بقدری جالب است که نظیرش کمتر دیده شده و طبق آنچه که استاد معظم حاج آقا موسی شبیری زنجانی دامت افاضاته نقل می‌فرمودند: مرحوم آقای داماد وقتی که کیفیت آمدن استادش به گاراژ برای بدرقه و کندن لباس و جوراب و پوشاندن آنها به شاگرد را متذکر می‌شدند، اشک در چشمان حلقه می‌زد.

(1)- ناگفته نماند بطوری که یکی از بستگان نزدیک آن مرحوم اظهار داشت، تاریخ تولد مرحوم داماد روشن نبوده و خود آن مرحوم با مقایسه به معاصرین خود بین سال 1323 تا 1325 را حدس زده‌اند.

معظم له به برکت استعداد شایان خدادادی و ذوق فراوان و نبوغی که داشت توانست در طی نه سال تحصیل در یزد به مراحل والائی نائل آید و ضمن تحصیل به تدریس و تربیت دیگران بپردازد.

مهاجرت استاد به قم

مرحوم آقای داماد در سال 1341 در سن حدود 16 سالگی با عنایات خاص عالم ربانی، مرحوم آیه الله آقای شیخ غلامرضا یزدی (نور الله مرقده) به حوزه نو بنیاد قم-که بیش از چندی از تأسیس آن با به دست با کفایت مرحوم آیه الله العظمی حاج شیخ عبد الکریم حایری، نمی‌گذشت ولی صیت و آوازه‌اش کل کشور را فرا گرفته بود- هجرت کرد و برای تکمیل اندوخته‌های علمی و اخلاقی خود در درس استادان بزرگ حوزه، همچون حضرات آیات الله العظام:

مرحوم میر سید علی کاشانی (متوفای 1380 هجری) مرحوم آقا سید محمد تقی خوانساری (متوفای سال 1371) مرحوم آقای میزا محمد همدانی (متوفای سال 1365 هجری قمری) و مرحوم حاج شیخ محمود اردکان و مرحوم آقا سید ابو الحسن

رفیعی قزوینی و مرحوم حاج سید محمد حجت (متوفای 1372) و سرانجام مرحوم حاج شیخ عبد الکریم حائری (متوفای سال 1355) شرکت جست.

مرحوم آیه الله مؤسس، عنایت خاصی به این تلمیذ خود داشت و با داشتن چنین شاگردانی به آینده حوزه علمیه قم دلگرم و امیدوار بود و همین عنایت خاص مرحوم حائری به ایشان بود که سرانجام به مصاهره و دامادی ایشان منجر شد و از این رو به لقب داماد 1 ملقب گردیدند.

حوزه درسی آن مرحوم

پس از ارتحال استاد خود مرحوم آیه الله العظمی حائری، رسماً تدریس در حوزه علمیه قم را شروع کرد و در مدت کوتاهی محضر درسش محل تجمع فضلاء بنام حوزه گردید.

(1)-ظاهراً در میان فضلاء نزدیک به مرحوم آیه الله العظمی حائری، مرحوم آیت الله حجت و هم مرحوم آیه الله داماد در آن زمان هر دو با نام «آقا سید محمدنامبرده میشوند و هنوز ذکر لقب مرسوم نشده بود که چه بسا بین آن دو بزرگوار اشتباه می‌شد و گوینده برای رفع اشتباه صفت «داماد» را اضافه می‌نمود که رفته رفته معظم له به لقب «داماد» شهرت پیدا می‌کند.

ایشان آنقدر به امر تدریس اهمیت می‌داد که نه تنها در ایام تحصیل بلکه در ایام تعطیلی حوزه نیز به تدریس و تربیت طلاب فاضل و دانشمند می‌پرداخت.

محصول تلاش و حوزه درسی او وجود ستارگان فروزانی است که هم اکنون در حوزه علمیه قم بر جای استاد فقید خود تکیه زده و فضلاء و دانشمندان بسیاری از آموخته‌های خود بهره‌مند می‌سازند و عده‌ای هم در پست‌های کلیدی و حساس جمهوری اسلامی ایران مشغول به خدمتگزاری بوده و هستند. و ما در این مقال بذکر نام برخی از شاگردان استاد اشاره می‌کنیم:

- 1- آیه الله شهید حاج شیخ مرتضی مطهری
 - 2- آیه الله شهید دکتر سید محمد حسین حسینی بهشتی
 - 3- آیه الله شهید حاج شیخ عبد الرحیم ربانی شیرازی
 - 4- امام موسی صدر (رهبر شیعیان لبنان که در روز جمعه 22 رمضان 1298 در لیبی ناپدید شد)
 - 5- مرحوم آیه الله حاج آقا مصطفی خمینی لجل رهبر کبیر انقلاب اسلامی ایران
 - 6- شهید حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد مفتاح همدانی
 - 7- شهید حجة الاسلام و المسلمین حاج شیخ علی قدوسی
 - 8- آیه الله العظمی حاج شیخ حسینعلی منتظری دامت برکاته
 - 9- حضرت آیه الله حاج میرزا علی مشکینی
- و اساتید معظم حضرات آقایان:
- 10- حاج شید احمد آذری قمی
 - 11- حاج سید عبد الکریم موسوی اردبیلی

12- حاج سید موسی شبیری زنجانی

13- حاج سید مهدی روحانی

14- حاج میرزا علی احمد میانجی

15- حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی

16- حاج سید کرامت الله شیرازی

17- حاج سید ابوالفضل میرمحمدی

18- حاج سید فخر الدین طاهری شیرازی

19- حاج سید نور الدین شیرازی

20- حاج شیخ حسین نوری همدانی

21- حاج شیخ عباس ایزدی نجف آبادی

22- حاج سید جلال طاهری

23- حاج سید محمد ابطحی کاشانی 24- حاج سید عبد الرسول شریعتمداری

25- حاج سید محمد حسین طهرانی (لالهزاری)

26- حاج شیخ عبد الله جوادی آملی

27- حاج سید محمد حسن مرتضوی لنگرودی

28- حاج شیخ محمد تقی ستوده اراکی

29- حاج شیخ حسین مظاهری اصفهانی

30- حاج شیخ محمد مومن قمی

31- حاج سید محمد حسینی کاشانی

32- حاج سید علی محقق (فرزند آن مرحوم)

33- حاج شیخ محمد علی ذاکری شیرازی

34- حاج سید حسن شریعتمداری کثر الله امثالهم.

و از شاگردان درس کفایه ایشان، مرحوم آیه الله حاج شیخ مرتضی حائری یزدی است و بعضی از شاگردان آقای داماد شاگردان ایشان نیز بوده‌اند.

ویژگیها و خصال روحی آن مرحوم

مرحوم آية الله داماد علاقه فراوانی به تدرسی فقه و اصول و پرورش و تربیت فضلاء داشت و به همین دلیل، غالب اوقات او در شبانه‌روز صرف مطالعه می‌شد و از پر مطالعه‌ترین اساتید حوزه علمیه قم محسوب می‌گشت، در روزهای آخر عمر که پس از عارضهء سکتیه قلبی از ماه مبارک رمضان به بعد در منزل بستری و همهء طبقات مخصوصاً شاگردان او به دیدارش می‌رفتند، گاهی اوقات که ساعت درسشان فرا می‌رسید و خود را از شرکت در جلسه درس و در حلقهء شاگردان و تلامذه برجسته خود محروم می‌دیدند گریه کرده و این جملات پرارزش را می‌فرمودند: من از مرگ نمی‌ترسم ولی از این می‌ترسم که وجود عاقل و باطالی باشم و نتوانم انجام وظیفهء شرعی کنم.

مرحوم آية الله داماد بسیار صریح اللهجه، خوش مجلس، و شوخ و شیرین سخن بود، به مقامات صوری اهمیت نمی‌داد، و تواضع مخصوصی داشت.

او دارای قلبی بسیار رئوف و احساساتی لطیف و کاملاً روحانی بود، می‌گفتند در تمام عمرم جز دو مرتبه-نماز میت نخوانده‌ام و در هر دو بار نیز منقلب شده و نتوانستم آن را تمام کنم.

گاهی که در مواقع مخصوصی در مسند ارشاد و وعظ قرار می‌گرفت، سخنان این روحانی بزرگ در دل‌های شنوندگان اثر بسیار عمیقی می‌گذاشت و به هنگام دعا و مناجات و مراسم سوگواری هر بیننده‌ای تحت تأثیر حالت روحانی و چشم اشکبار او قرار می‌گرفت.

استاد محترم جناب آقای آذری قمی-در بارهء خصوصیات اخلاقی ایشان می‌گوید:

معظم له از افرادی بود که برایش فرق نمی‌کرد که دو نفر در درسش باشند یا بیشتر. و از ویژگیهای ایشان این بود که با وجودی که علاقه قلبی نسبت به شاگردان خود داشت ولی آنان را فقط به این خاطر که در درس حضور دارند، احترام نمی‌کرد، بلکه اگر کسی، دیگر در درس ایشان شرکت نمی‌کرد، توجه استاد به او بیشتر می‌شد.

و باز از خصائص ایشان این خصیصه بود که همواره در فکر و اندیشه بود (نسبت به مطالب درسی و غیر درسی) حتی در کوچه و بازار که می‌رفتند، و چه بسیار اتفاق می‌افتاد که در خیابان اگر کسی به ایشان سلام می‌کرد، چون ایشان در اندیشه بود، نمی‌شنید و سلام او بوسیلهء همراهان استاد-اگر همراهش بودند-پاسخ داده می‌شد.

آن بزرگوار به هیچ وجه طالب ریاست و مقام نبود و شاگردان خود را نیز به مناسبت فوت بعضی از بزرگان و مناسبت‌های دیگر، پند و اندرز می‌داد تا مبادا افکار پوچ ریاست‌طلبی و حب جاه، آنان را بفریبد.

و از نظر زندگی هم فردی زاهد بود.

مقام علمی آن مرحوم

در مورد علمیت آن مرحوم استاد شهید آية الله حاج شیخ مرتضی مطهری می‌فرمودند: ایشان در فقه و اصول ید بیضا می‌کند و حضرت آية الله العظمی منتظری فرموده بودند: در درس آقای داماد اشکال کردن سخت است و استاد محترم جناب آقای دکتر مهدی حائری یزدی از مرحوم پدرش-حضرت آية الله مؤسس-نقل کردند، که ایشان در حق آقای داماد فرموده بودند: آقای داماد از خوش‌فکرترین شاگردان من است.

آثار به جای مانده آن مرحوم

از جمله مهمترین آثار بجای مانده از آن فقید سعید دهها مجتهد وارسته و مدرس برجسته است که افتخار شاگردی ایشان را دارند. و از میان شاگردان مرحوم آقای داماد که تقریر بحث‌های مجتهدپرور و محققانه ایشان را نوشته‌اند چند نفر را نام می‌بریم.

الف-استاد معظم حاج شیخ عبد الله جوادی آملی، مباحث حج، صلوة، صوم، اعتکاف، خمس و قسمت عمده زکوة را تقریر و برشته تحریر درآورده‌اند، دوره «کتاب الحج» در سه جلد طبع و نشر گردیده و کتاب صلوة نیز زیر چاپ است.

ب-استاد معظم حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی دوره اصول ایشان را نوشته‌اند.

ج-حجة الاسلام و المسلمین حاج سید جلال طاهری اصفهانی مبحث طهارت و دوره اصول ایشان را نوشته‌اند.

د-حجت الاسلام و المسلمین حاج شیخ محمد مؤمن، بحث صلاة ایشان را نوشته‌اند.

هـ-و حواشی بر عروة الوثقی به قلم خود آن مرحوم.

فرزندان آن مرحوم

از مرحوم آية العظمی داماد، فرزندان لایق و شایسته‌ای به یادگار مانده است که از میان آنان:

حضرت حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای حاج سید علی محقق که از اساتید حوزه و عضو جامعه مدرسین، می‌باشد.

حضرت حجة الاسلام جناب آقای حاج سید مصطفی محقق از فضلاء حوزه و فعلاً رئیس بازرسی کل کشور هستند.

وفات و مدفن

آن مرحوم در چهارشنبه 2 ذی الحجة الحرام 1388 قمری بر اثر سکته قلبی پس از 75 روز بیماری دار فانی را وداع کرد و به معبود خویش پیوست.

خبر فوت این استاد بزرگ و فقیه اهل بیت عصمت و طهارت به فاصله چند لحظه در سراسر قم پخش شد و علماء و فضلاء و دانشمندان و سایر اقشار را متأثر ساخت و حوزه‌های علمیه را در اندوه و تألم فرو برد.

هزاران نفر با چشمانی گریان اطراف منزل آن مرحوم اجتماع کرده و بعد از ظهر همانروز پیکر پاک ایشان را با اندوه فراوان تشییع کرده و در مقبره‌ای از مقابر شرقی صحن مطهر حضرت معصومه سلام الله علیها، مقابل ایوان آئینه به خاک سپردند و سپس به پاس تجلیل از مقام علمی و زهد و تقوای ایشان از طرف مراجع عالیقدر و اساتید حوزه و شاگردان آن مرحوم و مردم متدین شهرها مرام فاتحه برگزار گردید. 1

(1)-در تهیه این شرح حال مختصر از منابع زیر استفاده شده:

1-نشریه سالانه معارف جعفری، سال نهم از ص 310 تا ص 317

2-آثار الحجة ج 63/2

3-گنجینه دانشمندان ج 142/2

4-اظهارات برخی از شاگردان آن مرحوم.

5-مجله درسهای از مکتب اسلام سال دهم ش 4